

В. В. Половинська

УДК: 94(477)«10/11»:327

ВАРЯЗЬКІ КНЯГИНІ ІНГІГЕРД І ГІТА ТА ІНШІ «НЕВИДИМІ» СКАНДИНАВКИ НА РУСІ

У статті розглянуто долі скандинавських жінок на Русі в епоху вікінгів. На основі археологічних даних та писемних пам'яток, котрі досі лишаються поза увагою більшості дослідників, зроблено спробу заповнити відповідні лакуни у вивченні відносин Давньої Русі з країнами Північної Європи.

Ключові слова: епоха вікінгів; Давня Русь; Північна Європа; скандинавські жіночі поховання; Інгігерд Олафсдоттір Шведська; Ярослав Мудрий; Гіта Харальдсдоттір Уессекська; Володимир Мономах.

В статье рассмотрены судьбы скандинавских женщин на Руси в эпоху викингов. На основе археологических данных (принадлежащие женщинам скандинавские предметы и погребения на территории Древней Руси) и письменных памятников, которые все еще остаются вне внимания большинства исследователей, сделана попытка заполнить соответствующие лакуны в изучении отношений Древней Руси со странами Северной Европы.

Ключевые слова: эпоха викингов; Древняя Русь; Северная Европа; женские скандинавские погребения; Ингигерд Олафсдоттир Шведская; Ярослав Мудрый; Гита Харальдсдоттир Уэссекская; Владимир Мономах.

The article deals with the fate of Scandinavian women in Rus' in the Viking Age. An attempt is made to fill the relevant gaps in the study of Old Rus' relations with the countries of Northern Europe on the basis of archaeological data (women-owned Scandinavian items and burials in Old Rus') and written monuments, which still remain out of the focus of most investigators. The figures of Varangian Grand Princesses Ingegerd Olofsdotter of Sweden and Gytha of Wessex, the consorts of Yaroslav the Wise and Vladimir Monomakh, which are practically unknown in Old Russian sources, were also considered together with their supposed role in the political and cultural life of Rus' in the 11th–12th centuries. In addition, author paid attention to the persistent in sagas literary stereotype of a Scandinavian in Rus' and his female version. Questions were raised about the legality of scientific judgment about the energy and independence of Scandinavian women in the context of the Old Russian history.

Keywords: the Viking Age; Old Rus'; Northern Europe; female Scandinavian burials; Ingegerd Olofsdotter of Sweden; Yaroslav the Wise; Gytha Haraldsdottir of Wessex; Vladimir Monomakh.

Численні скандинавські жіночі поховання, датовані IX–XI ст., відомі з другої половини XIX ст., проте науковий інтерес до згаданих археологічних знахідок спостерігаємо лише з 70-х рр. XX ст. у спеціальних працях низки дослідників (зокрема, Т. А. Пушкіної [14], А. Стальсберг [16; 17; 16; 24], І. Янссона [22], Ю. Е. Жарнова [4], В. Я. Петрухіна [11]).

Наша мета — з'ясувати, чому видимі в археологічних джерелах скандинавки постали невидимими спочатку в писемних пам'ятках, а згодом — і в історичних реконструкціях епохи вікінгів.

На думку А. Стальсберг, пояснення варто шукати у світоглядних стереотипах: як християнські та ісламські автори IX–XI ст., так і дослідники пізніших епох були виховані соціокультурною традицією, що визначала «належне» місце жінки в суспільстві [24, с. 69–70]. Окрім того, хроністи, подібно до журналістів, фіксують те, що видається їм важливим та слугує меті — їх власній чи замовників. Серед варягів жінок згадують арабські джерела — на відміну від джерел руських, північноєвропейських та латинських, котрі є радше політичними, аніж етнографічними [24, с. 77].

Натомість скандинавським джерелам відомі руські княгині варязького походження, причому саме сагова характеристика згаданих жінок як енергійних та самостійних дала деяким дослідникам підстави дійти висновку щодо вагомості ролі княгинь-скандинавок у тогочасному політичному й культурному житті Русі [19; 5, с. 1068; 15, с. 69, 70].

Як слушно зазначив В. Я. Петрухін, розгляд долі варязьких жінок на «Сході» не належить до кола вузьких феміністичних досліджень [11]. Визначивши метою статті соціокультурну інтерпретацію даних археології та повідомлень писемних пам'яток щодо перебування скандинавок на Русі, автор тим самим робить спробу доповнити картину характеру, особливостей і розвитку русько-скандинавських відносин епохи вікінгів.

Жіночі поховання знайдено у внутрішній частині Давньої Русі та на фінських територіях у напрямі південного сходу від Ладозького озера [24, с. 68–69, 71]. Вони, як і скандинавські поховання загалом, розсосереджені в могильниках, що належали решті населення. Також відомі могили дітей [24, с. 70]. Отже, археологічні знахідки демонструють, що варягів не варто вважати тимчасовим військовим і торговельним контингентом — вочевидь, давньоруське суспільство приймало скандинавів, котрі жили на Русі тривалий час і почувалися досить безпечно, аби брати з собою свої сім'ї.

Як зазначав О. П. Моця, становище варягів у південних регіонах Русі завдяки добрим умовам проживання і розвитку феодальних відносин характеризувалося стабільністю, а вірна служба гарантувала заможне життя не лише окремим воїнам, але й їхнім родинам і нащадкам, причому як напередодні доби Ярослава (приміром, Свенельд з ріднею), так і пізніше (ярл Шимон, його син Георгій). Дослідник дійшов висновку, що вихідці зі Скандинавії на півдні Русі переважно залишалися жити назавжди й поступово (з другого покоління) їх асимілювало автохтонне населення [9; 8, с. 12].

Саме жіночі поховання як такі, що містять надійний етнічний показник — овальні фібули, дали змогу І. Янссону порівняти некрополі Бірки й Тімерьова за кількістю зазначених прикрас та, з'ясувавши, що пропорція в Тімерьові виявилася більшою, зробити припущення, що «в епоху вікінгів шведська імміграція на Русь була значною» [22, с. 750].

П'яту частину торгового інвентарю (ваги та гирьки, датовані IX–XI ст.) знайдено в жіночих похованнях, так само як і в Швеції та Норвегії. Це може означати, на думку А. Стальсберг, що господиня брала участь у торгівельній діяльності родини: приміром, вела справи в місті за відсутності чоловіка (котрий міг у цей час торгувати в інших краях) або як вдова [16; 17; 24, с. 72–77].

Постаючи «маркером» власне варязьких поховань на давньоруських територіях, комплекси фібул, як виявляється, не є беззаперечним свідченням суспільного становища та навіть етнічної належності жінок, похованих у традиційному скандинавському костюмі. Дослідники припускають, що частину «скандинавок» становили дружини-слов'янки норманів або — зважаючи на наявність поховань чоловіків з двома жінками та дружинників з насильно умертвленими жінками — наложниці чи рабині [4, с. 205; 11, с. 31; 17, с. 73–79; 24, с. 72]. Походження, кількість і статус останніх є предметом дискусії [11, с. 31–50].

Видається переконливим, що русько-скандинавські відносини епохи вікінгів базувалися не лише на контактах східнослов'янського світу зі скандинавськими монаршими і посадовими особами, найманцями, купцями (себто виключно чоловічим контингентом), як це зазначено в писемних джерелах — але і з варязькими родинами. Що, з-поміж іншого, є свідченням тривалих, міцних та різноманітних русько-скандинавських зв'язків.

Проте слід відзначити, що в епоху Ярослава Мудрого відбулася низка кардинальних змін, першою й найважливішою з яких став перехід від особистісних і спонтанних до міждержавних і системних відносин. На зміну некерованому й неконтрольованому припливу окремих загонів вікінгів з різних Скандинавських країн приходять зумовлені внутрішньополітичними інтересами Ярослава та Русі в цілому контакти з кожною зі Скандинав-

ських держав окремо. Панівний напрямок зовнішньої політики, вочевидь, змістився з Візантії на Захід і Північ, що було продиктовано необхідністю протистояти Святополку й Польщі, котра його підтримувала. В цій боротьбі отримати допомогу було можливо не з Візантії, а лише на Заході й, особливо, на Півночі в силу вже усталених традицій русько-скандинавських відносин. Балтійський регіон займає в зовнішній політиці Русі епохи Ярослава чи не центральне місце, і саме в контексті формування системної зовнішньої політики князя на Балтиці автор пропонує розглядати його шлюб з Інгігерд, дочкою шведського конунга Олафа Ейрікссона.

З-посеред мотивів даного союзу в науковій літературі називалися як внутрішньо-, так і зовнішньополітичні. Варто погодитися з Є. А. Мельниковою в тому, що внутрішньополітична ситуація, яка склалася на Русі на початку володарювання Ярослава, мотивувала його активізувати контакти зі Скандинавією, що було вкрай необхідним для рекрутування військових сил [6, с. 301–344]. Проте, як слушно зазначає Т. Н. Джаксон, причина сватання Ярослава до доньки Олафа Шведського й подальше одруження з нею видається дещо глибшою, а саме наслідком тогочасної політики Ярослава Володимировича, покликаної створити антипольську коаліцію в боротьбі за київський стіл [2].

У давньоруських джерелах відомостей про дружину Ярослава Володимировича зовсім мало. Її ім'я ми зустрічаємо в «Слові про закон і благодать» митрополита Іларіона (1040-ві рр.), де майбутній митрополит звертається до покійного князя Володимира зі словами: «Виждь і благовірну сноху твою Єрину» [7, с. 98]. Інгігерд іноді ототожнюють з Анною, оскільки, згідно з пізньою новгородською традицією, так звалася дружина Ярослава і мати Володимира. Але ця думка помилкова (докладніше див. [10, с. 193–196]). Підтвердженням того факту, що дружина Ярослава Інгігерд отримала на Русі ім'я Ірина, служить літописне повідомлення 1037 р. про заснування Ярославом Мудрим монастирів св. Георгія і св. Ірини, бо, як відомо, Георгієм називався в хрещенні сам Ярослав, а Іриною могла стати у православному хрещенні скандинавська принцеса [21, с. 138–139]. «Повість минулих літ» також повідомляє нам дату смерті княгині (і це єдина не опосередкована згадка літописця про неї) — під 1050/1051 р. читаємо: «Преставися жена Ярославля княгині» [12, ствп. 155; 13, ствп. 143].

Натомість автори давньоскандинавських джерел XII — першої третини XIII ст. («Огляду саг про норвезьких конунгів», «Гнилої шкіри», «Гарної шкіри», «Легендарної саги про Олафа Святого», «Окремої саги про Олафа Святого», «Саги про Олафа Святого» за «Книгою з Плоского острова», чернець Теодрік у своїй «Історії про стародавніх норвезьких королів», Снор-

рі Стурлусон у «Сазі про Олафа Святого» («Кола земного»), а також канонік-хроніст Адам Бременський та деякі інші) неодноразово згадують Інгігерд; більше того, тема одруження «конунга Яріцлейва» з донькою володаря Швеції, як і сам літературний образ останньої, зазнають, на думку Т. Н. Джаксон [3, с. 507–522], значної стереотипізації. Від саги до саги мігрують мотиви прихильності Інгігерд до її першого нареченого, Олафа Харальдссона, та їх «таємної любові». Як зазначає Джаксон, однією з причин було поширення в Скандинавії куртуазної літератури з її темою потаємного кохання. Французькі романи про Трістана й Ізольду, Бланшефльор тощо не лише переказувалися, але й стали об'єктом наслідування, і за їх мотивами було створено кілька саг з героями-скандинавами. Також не можна не погодитися з дослідницею в її припущенні, що ще більший вплив мало формування образу Інгігерд за типом «героїчних жінок» давньоскандинавської літератури. Пристосований для характеристики жіночого персонажа, стереотип скандинавського конунга на Русі (про який ітиметься далі) змусив наділити Інгігерд низкою традиційних жіночих «героїчних» якостей, у яких вона перевершує всіх інших жінок: вродою, розумом, кмітливостю, рішучістю, щедрістю та здатністю до неординарних дій. Героїні давньоскандинавського епосу й саг, чий образи сформовані подібним чином, завжди опиняються в центрі складної і трагічної любовної історії, яка завершується, як правило, їх загибеллю: такими постають Брюнхільд в оповіді про Ніфлунгів, героїні «Саги про людей з Лососячої Долини», «Саги про Гуннлауга Зміїного Язика» тощо. Отже, прототипи сагового образу Інгігерд штовхали на створення трагічної любовної історії, в якій вона грала б центральну роль, а невдале сватання Олава підказувало героя цієї історії. В результаті, стверджує Т. Н. Джаксон, на основі кількох історичних фактів (сватання Олафа, шлюб Інгігерд з Ярославом, перебування на Русі малолітнього сина Олава Магнуса) виникає літературний мотив, у межах котрого створюються самостійні розповіді, що включаються до саг.

Варто відзначити, що на співставну характеристику Інгігерд і Яріцлейва вплинув так званий стереотип скандинавського конунга: «літературний етикет» саг передбачав героїзацію образу скандинава на Русі. Дана героїзація, вочевидь, мала зворотній бік: не лише супротивники героя саги, але і його друзі поступаються йому в найважливіших для характеристики героя якостях, їм бракує відваги або сили, щедрості або удачі, оскільки їх недоліки відтіняють чесноти героя. Звідси, наприклад, відбувається часте в королівських сагах зображення Ярослава Мудрого нерішучим і слабким правителем, скупим сенйором. Зокрема, багатозарово Ярослава Мудрого змальовує «Пасмо про Еймунда». З одного боку, зображення великого князя визначається художньою метою саги. Героїзація образу Еймунда, безперечно,

зробила вирішальний вплив на формування образу Ярослава і зумовила його послідовне протиставлення образу Еймунда, тобто наділення його рисами, які з найбільшою яскравістю відтіняли б чесноти героя. І якщо навіть Ярослав справді володів якимись з приписуваних йому сагою негативних якостей, на що начебто вказують деякі його вчинки, згадані в літописах, то сага підкреслює і гіперболізує їх. З іншого боку, тут же в сазі присутні описи ситуацій, у яких Яріцлейв-Ярослав діє не відповідно до заданих йому якостей, що коректує його «літературну» характеристику і, можливо, відображає реальні риси його характеру. Як бачимо, саговий образ Ярослава формується не відповідно до реальності, а як літературний образ протагоніста персонажів, зображуваних згідно зі стереотипом «скандинав на Русі». Навряд чи варто шукати у характері Ярослава Володимировича ті риси, якими наділяють його саги: вони обумовлені «літературним етикетом» і мають під собою традиційні мотиви, а не історичні відомості [3, с. 507–522].

Повернемося до образу Інгігерд: як в «Пасмі про Еймунда», так і в «Сазі про Магнуса і Харальда Суворого Правителя» вона представлена як мудра рятівниця і помічниця руського князя, котра дає останньому поради і в критичні моменти бере особисту участь у вирішенні конфліктів. Рішучості й твердості Інгігерд протистоять безвольність і слабкість Яріцлейва, її розуму і винахідливості — його пасивність, її щедрості — його скупість тощо [3, с. 507–522].

Тут окрім стереотипної героїзації шведської принцеси ми, ймовірно, також бачимо відображення дійсного соціального становища жінки в тогочасному скандинавському суспільстві. Як показала Л. В. Чорна, епоха вікінгів породила не лише хоробрих чоловіків, котрі протягом кількох століть тримали Європу в страху, але й непересічних жінок, які були активними членами суспільства, рушійною силою багатьох масштабних заходів і власницями широких прав: «Дружини і вдови конунгів, хоча і не могли офіційно правити, від власного імені оголошувати війну і керувати походами, на практиці спонукали конунгів почати їх, надати своїх воїнів, і навіть спорядити власний загін» [20].

Примітну роль в історії освіти та культури Русі, на думку М. П. Алексєєва [1, с. 39–80], могла відіграти ще одна майже непомітна для давньоруських джерел «варязька княгиня» — дружина Володимира Мономаха Гіта (Гіта Уссекська або Гіда Харальдсдоттір, донька останнього англосаксонського короля Харольда II Годвінсона і племінниця Свейна II Естрідарсона, короля Данії).

Річ у тім, що в Exeter-Book на арк. 80a — 81b рукопису, серед інших релігійних і дидактичних творів, збереглася цікава пам'ятка, яка в оригіналі не має заголовка, але видавці її зазвичай називають «Fæder Larcwidas» —

«Батьківські повчання». Її створення орієнтовно відносять до початку VIII ст. [23, s. 68, u. 110] Ця пам'ятка дійшла до нас у єдиному зазначеному списку, але, напевне, була свого часу досить поширеною, хоча й у певному середовищі. Згідно з М. П. Алексеевим, «Батьківські повчання» — це своєрідний шкільний і виховний посібник, спеціально пристосований для занять із юними членами королівської сім'ї. Що, разом із фактом належності згаданого списку «Батьківських повчань» єпископу Леофріку, близькому до короля Едуарда, змусило дослідника зробити припущення, що ця пам'ятка могла бути відома Гіті Харольдівні, як і її братам, котрі 1066 р., ймовірно, ледь вийшли зі шкільного віку. «Чому не припустити далі, — зауважує Алексеев, — що вже перебуваючи на Русі, того часу, коли її сини від Володимира Мономаха, разом із первістком Мстиславом, названим в пам'ять діда Гарольдом, досягли шкільного віку, Гіта не могла дати своєму чоловікові ідею написати аналогічний твір?» [1, с. 61].

У результаті зіставлення згаданої англо-саксонської пам'ятки з боку її формальної будови з «Повчанням» Мономаха дослідник зробив висновок, що між обома пам'ятками багато спільного: передбачувано схожі загальні місця, які, звичайно ж, можна зустріти й у багатьох інших творах християнської літератури, але важливо те, що обом творам надано подібної форми [1, с. 79]. Також спільним для повчань є їхнє джерело — Соломонові «Притчі». До того ж, хоча Володимир Мономах був досить начитаний у візантійській та слов'янській літературі, сліди якої дослідники знайшли в його «Повчанні», не можна виключити й можливості знайомства князя з англо-саксонською пам'яткою, хоч би й в усному переказі. Отже, йдеться «не стільки про запозичення, скільки про аналогію, яка, як би ми до неї не поставилися, у будь-якому разі підкреслить культурну близькість таких, здавалося б, далеких один від одного земель, як Англія (а з урахуванням міцності тогочасних політичних, культурних та інших англо-данських зв'язків, також і Данія — *В. П.*) і Русь у XI ст.» [1, с. 80].

Переходячи від конкретних висновків до загального підсумку, варто зазначити, що порушена в статті проблематика потребує подальшого всебічного дослідження. Автору видається продуктивним її поглиблений розгляд із залученням ширшого кола джерел та, за потреби, спеціальної методології.

1. Алексеев М. П. Англосаксонская параллель к «Поучению» Владимира Мономаха / М. П. Алексеев // Труды Отдела древнерусской литературы Института русской литературы АН СССР. — М. — Л., 1935. — Т. 2. — С. 39–80.

2. Джаксон Т. Н. О скандинавских браках Ярослава Мудрого и его потомков : [Электронный ресурс] / Скандинавский информационный центр / Джаксон Т. Н. — Режим доступа : <http://norse.ulver.com/articles/jackson/marriage.html>

3. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Учебное пособие для студентов вузов / М. В. Бибиков, Г. В. Глазырина, Т. Н. Джаксон и др. / Под ред. Е. А. Мельниковой. — М. : Логос, 1999. — 608 с.
4. Жарнов Ю. Э. Женские скандинавские погребения в Гнездове / Ю. Э. Жарнов // Смоленск и Гнездово. — М., 1991. — С. 200–225.
5. Лященко А. И. «Eumundar saga» и русские летописи / А. И. Лященко // Известия АН СССР. — VI серия. — 1926. — Т. 20. — № 12. — С. 1061–1086.
6. Мельникова Е. А. Древняя Русь и Скандинавия: избранные труды / Мельникова Е. А. — М. : Русский фонд содействия образованию и науке, 2011. — 476 с.
7. Молдован А. М. «Слово о законе и благодати» Илариона / Молдован А. М. — К. : Наукова думка, 1984. — 238 с.
8. Моця О. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів / О. Моця // Український інвестиційний журнал. — 2007. — № 1. — С. 4–19.
9. Моця О. П. Українці: народ і його земля (етапи становлення) / Моця О. П. — К. : Стародавній Світ, 2011. — 638 с.
10. Назаренко А. В. Немецкие латиноязычные источники IX–XI веков. Тексты, перевод, комментарий / Назаренко А. В. — М. : Наука, 1993. — 240 с.
11. Петрухин В. Я. Варяжская женщина на Востоке: жена, рабыня или «валькирия» / В. Я. Петрухин // Секс и эротика в русской традиционной культуре / Сост. А. Л. Топорков. — М. : Ладомир, 1996. — С. 31–50.
12. Полное собрание русских летописей. — Т. 1. — Вып. 2. — Л. : Изд-во АН СССР, 1927. — 104 с.
13. Полное собрание русских летописей. — Т. 2. — СПб. : Типография М. А. Александрова, 1908. — Т. 2. — 87 с.
14. Пушкина Т. А. О проникновении некоторых украшений скандинавского происхождения на территорию Древней Руси / Т. А. Пушкина // Вестник Московского университета. История. — М. : МГУ, 1972. — № 1. — С. 92–94.
15. Рыздзевская Е. А. Ярослав Мудрый в древнесверной литературе / Е. А. Рыздзевская // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры АН СССР. — М.; Л., 1940. — Вып. 7. — С. 66–72.
16. Стальсберг А. Археологические находки / А. Стальсберг // Россия — Норвегия. Сквозь века и границы. — М. : Художник и книга, 2004. — С. 36–39.
17. Стальсберг А. Женские вещи скандинавского происхождения на территории Древней Руси / А. Стальсберг // Труды Пятого Международного конгресса славянской археологии. — Т. III. — Вып. 1 б. — С. 73–79.
18. Стальсберг А. Торговый инвентарь женских погребений эпохи викингов (субъективная интерпретация) / А. Стальсберг // STRATUM plus. ВАШ — археологический журнал. — СПб., Кишинёв, Одесса : Высшая Антропологическая Школа, 1999. — № 5 (Неславянское в славянском мире). — С. 158–163.
19. Шарыпкин Д. М. Скандинавская литература в России / Шарыпкин Д. М. — Л. : Наука, 1980. — 324 с.
20. Чёрная Л. В. Скандинавская женщина эпохи викингов / Л. В. Чёрная // Вестник Томского государственного университета. — Томск, 2005. — № 288. — 41–49.
21. Янин В. Л. Некрополь Новгородского Софийского собора. Церковная традиция и историческая критика / Янин В. Л. — М. : Наука, 1988. — 240 с.
22. Jamson I. Communications between Scandinavia and Eastern Europe in the Viking Age / I. Jamson // Untersuchungen in Handel und Verkehr der vor — und fruhgeschichtlichen Zeit

in Mittel — und Nordeuropa. — Т. IV. Der Handel der Karoliiiiger — und Wikingerzeit. — Göttingen, 1987. — P. 773–807.

23. Richter C. Chronologische Studien z. angelsächsischen Literatur auf Grund sprachlich-metrischer Kriterien (Studien z. engl. Phil. hrsg. von Lorenz Morsbach. BT. XXXIII) / Richter C. — Halle, 1900. — 117 S.

24. Stalsberg A. Visible Women Made Invisible: Interpreting Varangian Women in Old Russia / A. Stalsberg // Gender and the Archaeology of Death. / Edited by Bettina Arnold and Nancy L. Wicker. — Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford : AltaMira Press, 2001. — P. 65–80.

Д. Г. Руднік

УДК: 94(477)«12/13»

БОЯРСТВО КИЇВСЬКОЇ ЗЕМЛІ В XIII–XIV ст.

У статті розглядається соціально-політична роль боярських верств Київщини в період монгольської влади й приєднання краю до Великого князівства Литовського, тобто XIII–XIV ст.

Ключові слова: боярство; Київщина; монгольська влада; відносини з литовцями.

В статье делается попытка рассмотреть социально-политическую роль боярских сословий Киевской земли в наиболее слабо представленный в исторических источниках период монгольского нашествия и присоединения края к Великому княжеству Литовскому, то есть в XIII–XIV вв. Делается вывод, что княжеская власть была действительно ограничена, но местные бояре практически не потеряли своих позиций, как в социально-экономической, так и в политической жизни местного населения. Главным образом, благодаря приспособлению к новым реалиям повседневности, особенно при литовской власти.

Ключевые слова: бояре; Киевская земля; монгольское нашествие; отношения с литовцами.

This article is an attempt of consideration of the boyar's socio-political role in history of the Principality of Kyiv during period thinly represented in primary sources from the Mongolian rule up to annexation of this territory to the Great Princedom of Lithuania that is 13th — 14th centuries. Primary and secondary sources originated from different historical periods and countries were analysed, various scientific approaches are represented. Article is based on archaeological and annalistic sources. The conclusion is drawn that princes' (knyaz) power was really limited, but local boyars practically didn't lose their positions both in socio-economic and in politic life of the locals because of adapting to a new